

taxes in particular: value added tax and excise tax. Requires a review of the base and rates of collection of resource taxes and payments. The shadow sector of the economy occupies a prominent place in the structure of GDP. The application of tax minimization schemes has a negative impact on the national economy. In view of this, tax evasion schemes should be minimized at the state level.

Key words: *tax system, tax benefits, tax revenues, shadow economy.*

УДК 631.164.23:[634:005.52]

DOI 10.31395/2415-8240-2020-97-2-298-307

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В ГАЛУЗІ САДІВНИЦТВА

М. І. ДЯЧЕНКО, кандидат сільськогосподарських наук

Л. В. ДЛУГОБОРСЬКА, викладач

Уманський національний університет садівництва

У статті викладено економічне обґрунтування розвитку садівництва та застосування інтенсивних технологій виробництва плодів, методичні підходи щодо інноваційно-інвестиційного ведення садівництва через залучення коштів іноземних інвесторів. Проведено аналіз динаміки залучення капітальних інвестицій в регіональну економіку. Визначено основні складові інвестиційного забезпечення галузі садівництва, що здійснюється за рахунок власних нагромаджень, державних асигнувань, видатків місцевих бюджетів, коштів позабюджетних фондів, коштів іноземних інвесторів тощо.

Ключові слова: *капітальні інвестиції, інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість, іноземні інвестиції, місцеві бюджети.*

У зв'язку з високою конкуренцією на світовому ринку українським садівникам наразі необхідно розробити і обґрунтувати інноваційні технології виробництва конкурентоспроможної продукції, які забезпечили б швидку окупність затрат, високу продуктивність праці, низьку собівартість продукції та, відповідно, високоефективний розвиток перспективної галузі.

Одним з основних стимулюючих компонентів вітчизняного промислового виробництва є всебічна підтримка держави в межах заходів, затверджених СОТ, а також удосконалення системи економіко-правового забезпечення галузі, узгодження її з міжнародними стандартами, активізація інвестиційної політики за рахунок розширення доступу виробників плодово-ягідної продукції до кредитних коштів на пільгових умовах.

Зараз Україна посідає п'яте місце в Європі за рівнем виробництва плодоовочевої продукції та є одинадцятою з 45 країн Європи за органічним землеробством.

Міністерство торгівлі США підготувало звіт, в якому зазначається, що завдяки сприятливим кліматичним умовам та родючим чорноземам Україна могла б стати величезною експортною базою свіжих і перероблених фруктів та овочів.

У наповненні внутрішнього плодово-ягідного ринку України імпорتنі поставки займають близько 1 млн. т щороку. Водночас експортні поставки плодів та ягід значно зменшились за останні роки, хоча простежувалась тенденція до їх зростання [1]. Тому відновлення експортного потенціалу України є важливим напрямом в галузі садівництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виробництво плодово-ягідної продукції й надалі залишається однією із головних сфер діяльності сільськогосподарських підприємств України. В садах нашої країни найбільшого поширення набули яблуна, груша, слива, черешня. У зв'язку з великою конкуренцією на світовому ринку українським садівникам наразі необхідно розробити і впровадити інноваційні технології виробництва конкурентоспроможної продукції, які забезпечили б швидку окупність витрат, високу продуктивність праці, низьку собівартість продукції та, відповідно, високоєфективний розвиток перспективної галузі.

Україна має сприяти залученню інвестицій у садівництво та розвивати переробну промисловість в країні. Саме це сприятиме покращенню ситуації на ринку плодово-ягідної продукції.

Вагомий внесок у розвиток теоретичних та практичних аспектів інноваційної діяльності зробили вітчизняні науковці: С. Біла, В. Томгаров, А. Сухорукова, М. Герасимчук, О. Шестопап, А. Гайдучий, Р. Карпінський, В. Юрчишин, П. Саблук та інші вчені і практики.

Однак, відповідно до сучасних умов, коли запроваджуються інноваційно ефективні технології господарювання, створюються нові організаційно-виробничі структури в галузі садівництва питання активізації інвестиційної діяльності потребує подальшого вивчення.

Метою статті є вивчення місця і ролі інвестицій в розвиток галузі садівництва, виявлення бар'єрів, які перешкоджають припливу іноземного капіталу в економіку, визначення основних напрямів поліпшення інвестиційного клімату в Україні.

Методика досліджень. Для наукового вирішення поставлених у статті завдань використано загальнонаукові методи наукового пізнання та дослідження управлінських рішень. Теоретико-методичною основою дослідження є законодавчі та нормативні акти України, праці вітчизняних науковців і практиків, що займалися дослідженнями ринку інвестицій в садівництві. У статті використовувалися такі методи дослідження: абстрактно-логічний, економіко-статистичний, табличний, графічний та наукового узагальнення.

Результати досліджень. Внаслідок швидкої трансформації розподільчо-планової системи до ринкової та недосконалого механізму приватизації багаторічних насаджень у промисловому садівництві країни склалися явно

виражені негативні тенденції: зменшуються обсяги виробництва плодів і ягід, різко скорочуються площі насаджень, до критичного рівня знизилися темпи їх відтворення. Впродовж останніх десяти років площа плодоягідних насаджень у сільськогосподарських підприємствах скоротилася майже на 70 відсотків. Тому без радикальних заходів з боку держави й галузевих структур у справі відродження та активізації поступу промислового садівництва України через 8–10 років може втратити промислове садівництво й поставити свій внутрішній ринок плодів та ягід у повну залежність від їх імпорту.

Сьогодні виробничий потенціал промислового садівництва можливий за умови його інтенсифікації на інноваційній основі та оптимального розширення площ. Нажаль, починаючи з 1966 року, системно скорочуються площі промислових садів, і особливо виразно ця тенденція склалася в роки реформування аграрної сфери. Якщо впродовж 1966–1990 рр. площа садів у сільськогосподарських підприємствах країни щороку зменшувалась на 6–7 тис. га, в 1991–2007 рр. — на 20,7 тис. га, то в останні п'ять років (2014–2019) — на 11 тис. га.

Причиною цього є те, що в переважній більшості сільськогосподарських підприємств через зменшення закупівельних цін на садівничу продукцію, особливо на яблука, зі сторони посередників і переробників виявилось занадто відчутними для галузевих виробників. До того ж можливості збувати яблука для фермерів-садівників виявились дуже обмеженими, причому це стосувалось всіх без винятку каналів реалізації. Така ситуація стала найбільшим негативом для спеціалізованих виробників, однак більшість їх через низьку рентабельність і збитковість садівництва не отримала очікуваних грошових надходжень.

Для припинення такої ситуації у 2017 році урядом виділено 224 млн. грн на підтримку садівництва, що дозволило господарським товариствам повністю розрахуватись з кредиторською заборгованістю. На 2018 рік у програмі уже було передбачено 300 млн. грн., які були спрямовані на компенсацію за придбання посадкового матеріалу, проведення робіт із спорудження шпалери і встановлення крапельного зрошення. За підсумками 2019 року збільшення загальних обсягів державної підтримки садівництва сягнуло майже 400 млн. грн. Тому повністю були профінансовані витрати на закладку молодих садів, частково — на будівництво фруктосховищ. І як результат, галузевими підприємствами було створено майже 4 тис га нових садів, що значно більше, ніж зазвичай. Лише для підтримки аграріїв Вінниччини у 2018 році було виділено 55,6 млн. грн. Завдяки цьому було закладено більше 500 га нових садів у 2019 році. При підтримці держави та залученні інвестицій сумарне виробництво плодів і ягід в Україні за підсумками 2019 року перевищило 2,4 млн. т, що фактично на третину більше, ніж у 2018 році.

Основні шляхи підвищення ефективності функціонування галузі садівництва визначені у проекті Галузевої програми «Плоди і ягоди України — 2017», розробленої фахівцями інституту садівництва НААН. Програмою було передбачено до 2017 року виробити 59 кг плодів і ягід на одну людину в рік, що складає 75 % від науково обґрунтованої норми споживання і створити

підґрунтя для виробництва у 2020 році 75 кг, а у 2025 році — близько 96 кг на одну людину в рік, створивши можливості для експорту (рис. 1).

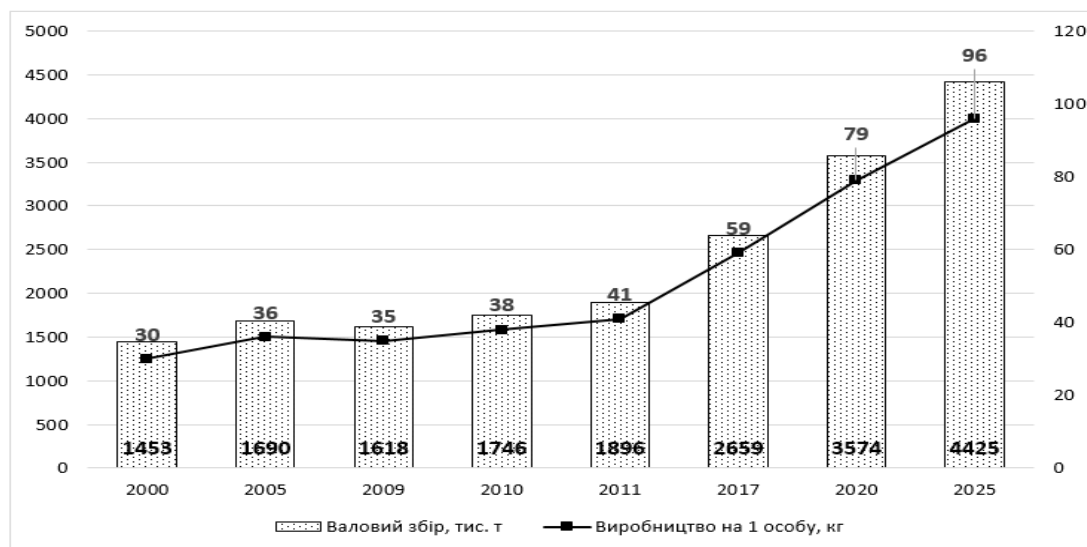

Рис. 1. Динаміка виробництва та споживання плодів і ягід в Україні, [3]

Зважаючи на те, що садівництво в аграрних підприємствах є низькорентабельним, а згідно наказу Міністерства аграрної політики України та Української академії аграрних наук «Про затвердження галузевої Програми розвитку садівництва України на період до 2025 року» і галузевої Програми розвитку виноградарства та виноробства України на період до 2025 року, передбачається значне розширення площ під плодовими та ягідними насадженнями, тому найгострішою у промисловому садівництві є проблема залучення інвестицій, її вирішення полягає у формуванні надійних джерел інвестицій та ефективному їх використанні [1].

В останні роки спостерігається посилення зацікавленості зарубіжних підприємців до вкладання коштів у сферу промислового виробництва плодів та ягід шляхом створення спільних підприємств з виробництва та промислової їх переробки в цілому ряді областей України (Вінницька, Тернопільська, Львівська тощо). Іноземні компанії, які тривалий час працюють в Україні, на повну потужність використовують ці можливості і не дивно — адже витрати на виробництво в Україні в декілька разів нижчі ніж у Європі. Інвестиційний клімат, створений для них в Україні — відсутність ввізного мита на основні засоби виробництва, дешеві довгострокові кредити від європейських коштів дають їм можливість швидко налагодити роботу масового товарного виробництва і успішно розвиватися [2].

За даними Л.О. Барабаш для забезпечення розвитку садівництва необхідно закладати значні площі плодово-ягідних насаджень: лише для простого відтворення в найближчі роки 9–11, а для розширеного — 20–26 тис. га, а це вимагає залучення інвестицій в обсягах 2,1–3,0 млрд. грн. (табл. 1).

Для закладання нових садів, виробництво садивного матеріалу повинно становити від 16,4 до 23,8 млн. шт. щорічно.

**Табл. 1. Обсяги фінансування на створення
плодових і ягідних насаджень, [3]**

Показник	Роки					
	2013	2014	2015	2016	2017	2025
Площа закладання, тис. га	17,7	18,4	19,5	20,3	21,9	16,6
Потреба в садивному матеріалі плодових культур, млн. шт.	16,7	20,9	21,1	22,5	23,8	20,1
Річна потреба в інвестиціях на всю площу, млн. грн.	2067,8	2245,5	2473,9	2678,8	3004,5	2318,4
в тому числі на закладання	1086,4	1179,7	1299,8	1407,4	1578,5	1218,1

Передбачається забезпечення потреби в коштах частково за рахунок прибутку, амортизаційних відрахувань та залучених коштів, в тому числі іноземних інвестицій, кредитів, коштів державного бюджету [3].

Дані інвестиції будуть спрямовані на створення та модернізацію фруктових садиб, реалізацію проектів із переробки свіжої продукції та зрошення, будівництво виробничо-логістичних комплексів.

На підтримку і розвиток вітчизняного садівництва уряд зі своєї сторони спрямовує чималі кошти із Державного бюджету. Працює урядова програма відшкодування витрат на закладання саду та на будівництво холодильників з регульованим газовим середовищем. І надалі, пріоритетними завданнями Уряду є будівництво великих сучасних холодильних комплексів, без яких розвиток садівництва неможливий.

В сучасних умовах і в найближчій перспективі, потенційними в садівництві є приватні інвестиції. Йдеться про орендарів і особисті господарства населення, які спрямовують свою діяльність на товарне виробництво плодів і ягід [5].

За допомогою інвестицій можна реально поліпшити реформовану виробничу структуру країни, створити високо економічне виробництво, модернізувати основні фонди і технічно переозброїти підприємства, підготувати спеціалістів і робітників, впровадити передові досягнення менеджменту, маркетингу, наповнити внутрішній ринок якісною продукцією вітчизняного виробництва [4].

Як відмічає Л. В. Барабаш залучення інвестицій у розвиток садівничої галузі можливе шляхом створення інтегрованих формувань. В сучасних умовах розпочалися процеси концентрації капіталу та формування на цій основі інтегрованих структур, для яких характерні диверсифікація виробництва, проникнення в нові сфери діяльності та розширення асортименту продукції, тому останнім часом промислові підприємства та фінансові корпорації направляють значні грошові асигнування на розвиток плодово-ягідного виробництва.

Висновки. Розвиток вітчизняного садівництва можливий за умови його інтенсифікації на інноваційній основі та оптимального поєднання економічних

та природних факторів виробництва. Оскільки, переважна більшість плодоносних площ промислових садів і ягідників (38 тис. га або 52 %) зосереджена в господарських товариствах, в тому числі акціонерних, то вони найбільш пристосовані до реалізації інтеграційного процесу, інвестиційних проектів створення спільних підприємств з іноземними інвесторами.

Все це вимагає системного підходу до формування стабільних джерел інвестування, а це залучення іноземних та українських інвесторів; регулювання розвитку цієї галузі економіки; концентрації фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів, виробничого і науково-технічного потенціалу для розв'язання головних проблем плодово-ягідного виробництва.

Література

1. Галузева програма розвитку садівництва України на період до 2025 року. К., 2008. 76 с.
2. Барабаш Л.О. Формування стабільних джерел інвестицій у садівництві *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер.: Економічні науки*. 2013. № 6. С. 54–59.
3. Барабаш Л. О. Стратегія інноваційного розвитку галузі садівництва. *Зб. наук. праць ВНАУ*. 2012. № 3 (69). С.10–14.
4. Єрмаков О. Ю., Кісіль М. І., Чорнодон В. І. Ефективність інвестицій у садівництво : монографія. Т.: Крок, 2011. 233 с.
5. Шестопаль О. М. Формування ефективних джерел інвестицій в основний капітал промислового садівництва. *Економіка АПК*. 2004. № 9. С. 73–79.

References

1. Sectoral program for the development of horticulture in Ukraine for the period up to 2025. K., 2008, 76 p.
2. Barabash, L.O. (2013). Formation of stable sources of investment in horticulture. *Bulletin of Kharkiv National Agrarian University V.V. Dokuchaev. Ser.: Economic sciences*, no. 6, pp. 54–59.
3. Barabash, L.O. (2012). Strategy of innovative development of horticulture. *Zb. Science. Proceedings of VNAU*, no. 3 (69), pp. 10–14.
4. Yermakov, O. Yu., Kisil M. I., Chornodon V.I. (2011). *Efektivnist investytsii u sadivnytstvo: monografia*. T.: Krok, 233 p.
5. Shestopal, O.M. (2004). Formation of effective sources of investment in the fixed capital of industrial horticulture. *Ekonomika APK*, no. 9, pp. 73–79.

Аннотация

Дяченко Н.И., Длугоборская Л.В.

Теоретико-методологические основы инвестиционного климата в отрасли садоводства

Преодоление негативных тенденций и обеспечение постоянного развития отрасли требует решения основных задач по улучшению системы экономико-

правового обеспечения, согласования ее с международными стандартами, активизации инвестиционной политики за счет расширения доступа производителей плодово-ягодной продукции к ресурсам на льготных условиях; усовершенствования механизма регулирования рынка плодов и ягод, обеспечения условий для формирования и развития его инфраструктуры; внедрению инновационных технологий производства, хранения и переработки плодов и ягод, научного обеспечения отрасли.

Поскольку отрасль садоводства оказалась в условиях кризиса, то для его преодоления необходимо осуществить ряд организационно-экономических преобразований. Прежде всего, это внедрение эффективных ресурсосберегающих технологий выращивания. Кроме того, необходимо руководствоваться инновационной стратегией развития, сущность которой состоит в ускорении перехода к новым интенсивным технологиям производства и более тесному сотрудничеству с научными учреждениями.

Вместе с тем, необходимо стремиться к дальнейшему насыщению внутреннего продовольственного рынка конкурентной плодоягодной продукцией, с целью в перспективе полностью обеспечить потребности населения в ней согласно физиологическим нормам. Поэтому решение вопросов инвестирования в промышленное садоводство будет способствовать конъюнктуре рынка. В связи с этим у отечественных производителей возникнет перспектива для наращивания производства плодоягодной продукции и замещения той части рынка, которая была импортом.

Это требует системного подхода к формированию постоянных источников инвестирования, привлечения иностранных и украинских инвесторов; регулирования развития отрасли; концентрации финансовых, материально-технических и других ресурсов, производственного и научно-технического потенциала для решения главных проблем плодово-ягодной отрасли.

Ключевые слова: капитальные инвестиции, инвестиционный климат, инвестиционная привлекательность, иностранные инвестиции, местные бюджеты.

Annotation

Dyachenko N. I., Dlugoborska L.V.

Theoretical and methodological fundamentals of the investment climate in the field of horticulture

Overcoming negative trends and ensuring the constant development of the industry requires solving the main tasks of improving the system of economic and legal support, harmonizing it with international standards, enhancing investment policy by expanding access of producers of fruit and berry products to resources on preferential terms; improving the mechanism for regulating the market of fruits and berries, providing conditions for the formation and development of its infrastructure;

introduction of innovative technologies for the production, storage and processing of fruits and berries, scientific support of the industry.

Since the horticulture industry found itself in a crisis, a number of organizational and economic reforms must be carried out to overcome it. First of all, this is the introduction of effective resource-saving growing technologies. In addition, it is necessary to be guided by an innovative development strategy, the essence of which is to accelerate the transition to new intensive production technologies and closer cooperation with scientific institutions. At the same time, it is necessary to strive for further saturation of the domestic food market with competitive fruit and berry products, in order to fully meet the needs of the population in them in accordance with physiological norms in the future. Therefore, solving the issues of investing in industrial horticulture will contribute to market conditions. In this regard, domestic producers will have the prospect of increasing the production of fruit and berry products and replacing that part of the market that was imported.

This requires a systematic approach to the formation of permanent sources of investment, attracting foreign and Ukrainian investors; regulation of industry development; concentration of financial, material and technical and other resources, production and scientific and technical potential for solving the main problems of the fruit and berry industry.

Key words: *capital investments, investment climate, investment attractiveness, foreign investments, local budgets.*